

امکان‌سنجی پیوستن اندونزی و مالزی به توافق‌نامه‌های ابراهیم و عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی

محمدحسن شیخ‌الاسلامی^۱، * سجاد عطازاده^۲

۱. دانشیار گروه دیپلماسی و سازمان‌های بین‌المللی، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، تهران، ایران
۲. دانش‌آموخته مطالعات منطقه‌ای، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۲۳ مهر ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۸ فروردین ۱۴۰۲

تاریخ انتشار: ۲۵ خرداد ۱۴۰۲

چکیده

یکی از مسائل بسیار مهم در سال‌های اخیر، تلاش رژیم صهیونیستی برای برقراری رابطه با کشورهای مسلمان بوده است؛ به‌طوری‌که از اوت ۲۰۲۲ شاهد عادی‌سازی روابط امارات متحده عربی، بحرین، مراکش و سودان، به‌عنوان چهار کشور مسلمان، با رژیم صهیونیستی در قالب توافق‌نامه‌های ابراهیم بوده‌ایم. در این میان گمانه‌زنی‌هایی درباره پیوستن اندونزی و مالزی، به‌عنوان دو کشور مسلمان و مهم منطقه آسیای جنوب شرقی به این روند عادی‌سازی وجود دارد و گفته می‌شود در صورت این پیوستن و با توجه به اهمیت و ویژگی‌های این دو کشور، شاهد آغاز موج جدیدی از روند عادی‌سازی روابط بین کشورهای مسلمان و اسرائیل خواهیم بود. در این مقاله با استفاده از روش امکان‌سنجی و استفاده از شیوه توصیفی-تحلیلی و منابع کتابخانه‌ای در پی پاسخ به این پرسش هستیم که امکان پیوستن اندونزی و مالزی به قراردادهای ابراهیم چقدر است؟ در پاسخ این فرضیه مطرح می‌شود که با توجه به دلایل مختلف، به‌ویژه احساسات شدید ضداسرائیلی مردم این دو کشور، پیوستن اندونزی و مالزی به پیمان ابراهیم و عادی‌سازی روابط با اسرائیل محتمل نیست. یافته‌های پژوهش ضمن تأیید فرضیه نشان می‌دهد که پیوستن این دو کشور به توافق‌نامه‌های ابراهیم محتمل نیست، اما مسیر پیوستن اندونزی هموارتر از مالزی است. البته در این میان باید به عواملی مانند تأثیر بازیگران ثالث، به‌ویژه ایالات متحده و عربستان سعودی هم توجه کرد.

کلیدواژه‌ها:

آسیای جنوب شرقی،
اندونزی، توافق‌نامه‌های
ابراهیم، رژیم
صهیونیستی، مالزی.

* نویسنده مسئول:

سجاد عطازاده

نشانی:

دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور

خارج، تهران، ایران

پست الکترونیک:

sajjad71atazade@ut.ac.ir

استناد به این مقاله:

شیخ‌الاسلامی، محمدحسن، عطازاده، سجاد (۱۴۰۲). امکان‌سنجی پیوستن اندونزی و مالزی به توافق‌نامه‌های ابراهیم و عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی. مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام، (۱)، ۷۹-۱۰۴.

۱. مقدمه

در این مقاله در پی امکان‌سنجی پیوستن مالزی و اندونزی، به‌عنوان دو کشور مسلمان آسیای جنوب شرقی، به توافق‌نامه‌های ابراهیم هستیم. اندونزی، به‌عنوان پرجمعیت‌ترین کشور مسلمان که از اقتصادهای نوظهور دنیا بوده و پیش‌بینی می‌شود در آینده به یکی از پنج قدرت اقتصادی بزرگ جهان تبدیل شود و مالزی، به‌عنوان کشوری مسلمان و دارای اقتصاد، صنعت و محافل دانشگاهی شکوفا و بالنده، از مهم‌ترین کشورهای مسلمان به‌شمار می‌روند. یکی از دلایل اهمیت این دو کشور واقع‌شدن آن‌ها در منطقه آسیای جنوب شرقی است. این منطقه به‌دلیل عوامل انسانی و ژئوپلیتیک و عوامل اقتصادی اهمیت دارد. آسیای جنوب شرقی حدود ۶۵۰ میلیون نفر جمعیت دارد و از این نظر سومین منطقه پرتراکم آسیا بعد از جنوب و شرق این قاره به‌شمار می‌رود. وسعت خاک این منطقه حدود ۴،۵ میلیون کیلومتر است که حدود ۱۰،۵ درصد از مساحت خاک آسیا و ۳ درصد مساحت جهان را به خود اختصاص داده است. از منظر جمعیت‌شناختی نیز کثرت، ویژگی بارز جنوب شرق آسیا است. ۲۴۰ میلیون مسلمان، ۱۴۰ میلیون بودائی، ۱۳۰ میلیون مسیحی و ۷ میلیون هندو در این منطقه زندگی می‌کنند. همین کثرت، خود را در نوع نظام‌های سیاسی منطقه نیز نشان داده است و ۵ نوع نظام سیاسی مختلف در این کشورها حاکم هستند که از حکومت‌های تک‌حزبی لنینیستی تا دموکراسی غربی را شامل می‌شود.

اهمیت راهبردی منطقه نیز ریشه در جغرافیا دارد. تنگه مالاکا و دریای چین جنوبی یکی از پرتراکم‌ترین خطوط کشتیرانی دنیا هستند و سالانه ۴۰ درصد کشتی‌های تجاری و ۲۵ درصد کشتی‌های حامل نفت دنیا از آن‌ها عبور می‌کنند. این منطقه از نظر منابع کشاورزی و معدنی نیز غنی است. از جمله محصولات کشاورزی و منابع معدنی آن می‌توان به برنج، لاستیک طبیعی، روغن پالم، ماهی، بوکسیت، میوه‌های استوایی، قلع، زغال سنگ و سنگ آهن اشاره کرد. از نظر اقتصادی گفتنی است این منطقه پس از بحران مالی سال ۲۰۰۸ بیشترین سرعت رشد اقتصادی جهان را دارد. در سال ۲۰۱۹ نیز تولید ناخالص داخلی کشورهای این منطقه ۹،۳۴ تریلیون دلار بود و از این منظر می‌توان آسه‌آن را ششمین قدرت بزرگ اقتصادی دنیا دانست. از سویی، رژیم صهیونیستی از ابتدای تشکیل خود در سال ۱۹۴۸ همواره می‌خواسته

است بر انزوای حاصل از امتناع بسیاری از کشورهای جهان از به رسمیت شناختن آن فائق آید. در این مسیر راهبردهای متفاوتی از سوی دولت اسرائیل دنبال شده است مانند راهبرد پیرامونی و سیاست «چرخش به آسیا». در سال‌های اخیر نیز این رژیم توانسته است با راهبری ایالات متحده آمریکا و ذیل «پیمان‌های ابراهیم» با چهار کشور مسلمان امارات متحده عربی، بحرین، سودان و مراکش رابطه برقرار کند.

در این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای در پی امکان‌سنجی عادی‌سازی روابط مالزی و اندونزی با اسرائیل و پیوستن این دو کشور به توافق‌نامه‌های ابراهیم هستیم. به همین منظور ابتدا چستی توافق ابراهیم و عوامل و پیامدهای آن را بیان می‌کنیم. سپس سیر تاریخی روابط اندونزی و مالزی را بررسی می‌کنیم. سرانجام پیش‌بینی از امکان‌سنجی پیوستن این دو کشور به توافق ابراهیم را ارائه می‌دهیم. با توجه به اهمیت شناخت بیشتر و دقیق‌تر سیاست خارجی اسرائیل به‌عنوان تهدید وجودی جمهوری اسلامی ایران و همچنین اهمیت مالزی و اندونزی، به‌عنوان دو عضو مهم جامعه اسلامی برای کشورمان، این پژوهش می‌تواند ضمن روشن کردن مسیر احتمالی آینده، در کاربست تدابیر لازم برای سیاست خارجی کشورمان مفید باشد.

۲. پیشینه پژوهش

بررسی پژوهش‌های موجود نشان می‌دهد که پژوهش آکادمیک خاصی درباره عادی‌سازی روابط اسرائیل با اندونزی و مالزی وجود ندارد. معدود آثار موجود در این زمینه را نیز می‌توان به ۲ دسته کلی تقسیم کرد: آثاری که مستقیم به روابط تل‌آویو با مالزی و اندونزی می‌پردازند و آن‌هایی که سیاست آسیایی اسرائیل و گسترش روابط آن با کشورهای آسیایی را بررسی کرده‌اند. عنبر (۲۰۲۰) در مقاله «چرخش اسرائیل از اروپا به آسیا» معتقد است که سیاست چرخش به آسیای رژیم صهیونیستی چند عامل دارد: دلیل اول، روی آوردن کشورهای آسیایی به رژیم صهیونیستی بعد از جنگ سرد است، زیرا آن‌ها گمان می‌کردند می‌توانند با ارتباط گرفتن با اسرائیل راه خود را برای برقراری روابط مناسب با ایالات متحده آمریکا، به‌عنوان ابرقدرت جهان هموار کنند. دلیل دوم، افزایش نقش منطقه آسیا-پاسفیک در سیاست و اقتصاد جهانی است که نمودی از آن افزایش تبادلات تجاری کشورهای مختلف جهان با این

منطقه است و دلیل سوم، ذهنیت نداشتن مردم منطقه نسبت به اسرائیل و اقدامات انجام شده از آن، در مقایسه با اروپایان است.

آزاد (۲۰۲۰) در مقاله «ادراک روح زمان: سیاست نگاه به شرق اسرائیل» به این نتیجه رسیده است که اسرائیل، با وجود نزدیکی خود به کشورهای غربی در هفت دهه گذشته که تا امروز هم ادامه دارد، در چند سال گذشته جهت‌گیری نگاه به شرق را بیشتر بر سیاست خارجی خود حاکم کرده است تا با برقراری روابط با کشورهای آسیایی در حوزه‌های مختلف، روابط خود با آن‌ها را بهبود بخشد. او معتقد است با توجه به استقبال تعدادی از کشورهای آسیایی از این جهت‌گیری جدید در سیاست خارجی اسرائیل می‌توان آن را موفق ارزیابی کرد؛ اما باید این نکته را هم در نظر داشت که این سیاست یک تغییر مبنایی در سیاست خارجی اسرائیل محسوب نمی‌شود، بلکه هنوز هم این کشورهای غربی هستند که کانون توجه اصلی رژیم صهیونیستی را تشکیل می‌دهند. سینگ (۲۰۲۰) در مقاله «نگاه اندونزی به عادی‌سازی روابط با اسرائیل چگونه است؟» گفته است برقراری روابط با اندونزی تاکنون برای اسرائیل ممکن نبوده است و این کشور یکی از ۲۸ دولتی است که تاکنون اسرائیل را به‌طور رسمی به رسمیت نشناخته است. به‌علاوه بنابر با نظر سنجی انجام شده توسط شبکه بی‌بی‌سی در سال ۲۰۱۷ تنها ۹ درصد مردم این کشور نگاه مثبتی به سیاست خارجی رژیم صهیونیستی دارند، این میزان کمتر از پاکستان و ترکیه است. همان‌طور که پیش‌تر گفتیم تاکنون اثر مستقلی به مطالعه عادی‌سازی روابط کشورهای آسیای جنوب شرقی و اسرائیل پرداخته است. به همین دلیل موضوعی که در این پژوهش بررسی می‌کنیم نوآوری دارد.

۳. پیمان ابراهیم

در ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۰، دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور ایالات متحده، به همراه بنیامین نتانیاهو، نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی و وزیران امور خارجه امارات متحده عربی و بحرین از توافق‌نامه ابراهیم رونمایی کردند؛ توافقی که به موجب آن بحرین و امارات به اولین کشورهای خلیج فارس تبدیل شدند که اسرائیل را به رسمیت شناختند. ترامپ نیز اعلام کرد این پیمان، نشان‌دهنده «طلوع خاورمیانه جدید» است. از آن زمان، سودان

و مراکش نیز روابط خود را با اسرائیل عادی کرده‌اند و امارات متحده عربی نیز با این رژیم قرارداد تجاری امضا کرده است (Hassan & Muasher, 2022). در ۴ ماه، از اوت تا دسامبر ۲۰۲۰ شاهد عادی‌سازی روابط اسرائیل با چهار کشور امارات، بحرین، سودان و مراکش بودیم. گفته می‌شود که در چشم‌انداز آینده قراردادهای ابراهیم، این میزان تا ۱۰ کشور قابلیت افزایش دارد (Egel, Efron, & Robinson, 2021). توافق‌نامه ابراهیم به تعداد فزاینده‌ای از کشورهای عربی اجازه داده است آشکارا در زمینه مسائل امنیتی و اقتصادی با رژیم صهیونیستی همکاری کنند، بدون اینکه اسرائیل در ازای آن شهرک‌سازی را متوقف کند. در حالی که یکی از دلایل اصلی امضای این پیمان، توقف شهرک‌سازی‌ها و همچنین بازداشتن اسرائیل از الحاق بخش بیشتری از کرانه باختری به خاک خود عنوان می‌شد. در دولت ترامپ، دوونیم برابر تعداد واحدهای مسکونی برای ساخت‌وساز در کرانه باختری نسبت به دوره دوم ریاست جمهوری او با ما تأیید شد (Hassan & Muasher, 2022).

یکی دیگر از دلایل مهم امضای این قرارداد ادراک تهدید مشترک کشورهای عربی و رژیم صهیونیستی از جمهوری اسلامی ایران است. تعدادی از تحلیلگران معتقدند کشورهای عربی و اسرائیل اکنون دشمنی گذشته خود را کنار گذاشته و با هم علیه جمهوری اسلامی ایران متحد شده‌اند که او را دشمن مشترک خود می‌دانند. البته به‌جز ادراک تهدید مشترک، تعدادی هم به نیازهای فناورانه و اقتصادی اعراب به اسرائیل و همچنین ظرفیت اقتصادی همکاری‌های دو طرف اشاره کرده‌اند (Ross, 2022). بعضی بر این باور هستند که این قراردادها در ۱۰ سال می‌توانند ۱۵۰ هزار شغل جدید برای اسرائیل ایجاد کنند و اگر تعداد کشورهایی که روابط خود را با تل‌آویو عادی می‌کنند به ۱۰ کشور افزایش پیدا کند، این میزان تا ۴ میلیون شغل و ۱ تریلیون دلار افزایش تولید ناخالص داخلی برای ۱۱ عضو قراردادهای ابراهیم خواهد یافت. امارات متحده عربی، اسرائیل و ایالات متحده آمریکا به‌تازگی «صندوق ابراهیم» را با سرمایه ۳ میلیارد دلاری ایجاد کرده‌اند و از پاکستان هم تعهد داده است که ۵۰ میلیون دلار به این صندوق کمک کند (Egel, Efron, & Robinson, 2021: 3). جدول‌های زیر، چشم‌انداز اقتصادی توافق‌نامه ابراهیم در آینده را نشان می‌دهند که نشان از برنامه‌ریزی برای گسترش دامنه آن تا ۱۰ کشور مسلمان دارد.

جدول ۱. اگر اسرائیل با ۴ کشور عضو کنونی پیمان ابراهیم به صورت منفرد و جداگانه قرارداد تجارت آزاد امضا کند

کشور	میزان افزایش تولید ناخالص داخلی (میلیارد دلار)	درصد افزایش تولید ناخالص داخلی	تعداد مشاغل ایجاد شده
بحرین	۱,۶	۰,۸	۱۷۰۰
اسرائیل	۴۶	۲,۳	۱۹۱۰۰
مراکش	۴,۵	۰,۷	۱۶۵۰۰
سودان	۰,۷	۰,۸	۱۶۴۰۰
امارات	۱۷	۰,۸	۱۱۱۰۰

Sources: Egel, Efron, & Robinson, 2021, p 3-4

جدول ۲. اگر اسرائیل با ۴ کشور عضو کنونی پیمان ابراهیم به صورت مشترک قرارداد تجارت آزاد امضا کند

کشور	میزان افزایش تولید ناخالص داخلی (میلیارد دلار)	درصد افزایش تولید ناخالص داخلی	تعداد مشاغل ایجاد شده
بحرین	۴,۴	۲,۳	۴۶۰۰
اسرائیل	۷۳	۳,۷	۳۰۴۰۰
مراکش	۱۸	۰,۷۳,۳	۶۷۴۰۰
سودان	۲,۰	۲,۲	۴۶۱۰۰
امارات	۵۱	۲,۴	۳۲۷۰۰

Sources: Egel, Efron, & Robinson, 2021, p 3-4

جدول ۳. اگر ۶ کشور مسلمان جدید هم به این قراردادها اضافه شوند

کشور	میزان افزایش تولید ناخالص داخلی (میلیارد دلار)	درصد افزایش تولید ناخالص داخلی	تعداد مشاغل ایجاد شده
بحرین	۱۴	۷,۶	۱۵۰۰۰
اسرائیل	۲۶۰	۱۳,۱	۱۰۷۰۰۰
مراکش	۶۲	۱۰,۴	۲۳۱۰۰۰
سودان	۶,۶	۷	۱۵۰۰۰۰
امارات	۱۵۰	۷,۳	۹۸۰۰۰
اندونزی	۳۷۰	۶,۵	۱۷۰۵۰۰۰
موریتانی	۴,۶	۱۲	۲۸۰۰۰
عمان	۳۲	۸,۴	۴۷۰۰۰
پاکستان	۱۲۰	۸,۸	۱۲۷۱۰۰۰
عربستان سعودی	۲۷۰	۶,۹	۱۹۲۰۰۰
ازبکستان	۳۳	۱۱,۴	۳۸۳۰۰۰

Sources: Egel, Efron, & Robinson, 2021, p 3-4

هیچ کشور جدیدی از آن زمان به این توافق نامه نیوسته است، اما امضاکنندگان اولیه با موجود تغییر و تحولات در منطقه، از جمله نبرد غزه در مه ۲۰۲۱، همچنان بر این پیمان پایبند هستند. دولت بایدن به تلاش خود برای وارد کردن سایر کشورهای مسلمان از جمله اندونزی به این پیمان ادامه می دهد و ززمه هایی از پیوستن عربستان سعودی نیز به آن به گوش می رسد (Singh, 2022).

۴. روابط اندونزی و اسرائیل

رابطه با اندونزی به‌عنوان پرجمعیت‌ترین کشور مسلمان همواره برای اسرائیل اهمیت داشته است. در دهه‌های پیشین و پیش از شروع فرایند موسوم به صلح ابراهیم و به‌رسمیت‌شناختن رژیم صهیونیستی از سوی کشورهایمانند امارات متحده عربی، بحرین، سودان و مراکش، این تصور در نزد تعدادی وجود داشت که برقراری رابطه با اندونزی می‌تواند چرخشگاهی در روابط اسرائیل با کشورهای مسلمان محسوب شود، زیرا اگر کشورهای مسلمان دیگر، عادی‌شدن روابط اسرائیل با بزرگ‌ترین و پرجمعیت‌ترین کشور مسلمان را ببینند، امکان تبدیل‌شدن این کشور به‌عنوان الگویی برای آن‌ها و سرایت این مدل به سایر کشورهای اسلامی نیز وجود داشت، در آن زمان حتی تلاش برای برقراری رابطه با اندونزی از سوی برخی به‌عنوان بخشی از رهنامه پیرامونی رژیم صهیونیستی تعریف می‌شد و این استدلال وجود داشت که اگر رابطه اسرائیل با اندونزی بهبود یابد، بی‌تردید شاهد بهبود روابط اسرائیل با کشورهای مرکزی عربی هم خواهیم بود (Paris, 1996: 111).

از سوی دیگر، بحث خاورمیانه برای اندونزی هم اهمیت بسیاری دارد، به‌طوری‌که یکی از مسئولان این کشور به‌تازگی در یک سخنرانی گفت: «خاورمیانه محل تولد اسلام است و اندونزی بیشترین جمعیت مسلمان در جهان را دارد، جمعیت زیادی از مردم اندونزی ریشه در کشورهای خاورمیانه دارند؛ بسیاری از گروه‌های تروریستی فعال در این دو منطقه با یکدیگر ارتباط دارند که مانند ارتباط القاعده و گروه جماعت اسلامی و ارتباط داعش و شاخه اندونزیایی آن، موسوم به جماعت انشاروت الدوله^۱. حتی در اندونزی این لطیفه وجود دارد که اگر خاورمیانه عطسه بکند، اندونزی سرما خواهد خورد» (Subianto, 2021). با وجود این، برقراری روابط با اندونزی تاکنون برای اسرائیل ممکن نبوده است و این کشور یکی از ۲۸ دولتی است که تاکنون اسرائیل را به‌طور رسمی به‌رسمیت نشناخته است. به‌علاوه، بنابر نظرسنجی انجام‌شده توسط شبکه بی‌بی‌سی در سال ۲۰۱۷ تنها ۹ درصد مردم این کشور نگاه مثبتی به سیاست خارجی رژیم صهیونیستی دارند که این میزان کمتر از پاکستان و ترکیه است (Singh, 2020). حتی در نظرسنجی مؤسسه پیو^۲ در سال ۲۰۰۷ هم اندونزی از نظر میزان همبستگی با فلسطین و دشمنی با اسرائیل پس از ۵ کشور خاورمیانه‌ای رتبه اول را داشت

1. Jamaah Ansharut Daulah
2. Pew Research Center

(BenLevi, Cavari, & Terris, 2019: 6).

بخشی از این وضعیت محصول میراث تاریخی اندونزی است؛ دکتر سوکارنو،^۳ بنیان‌گذار اندونزی مدرن و اولین رئیس‌جمهور این کشور، به همراه جمال عبدالناصر، رئیس‌جمهور مصر، یکی از بنیان‌گذاران جنبش عدم تعهد در سال ۱۹۶۱ بود و یک سال بعد هم به درخواست متحدان عرب خود، مانع شرکت اسرائیل در بازی‌های آسیایی جاکارتا شد. اتفاق مهم دیگری که در این دوره رخ داد، برگزاری نشست باندونگ^۴ در اندونزی در سال ۱۹۵۵ و جلوگیری از شرکت اسرائیل در آن بود. اسرائیل که از سوی میانمار برای شرکت در این نشست دعوت شده بود و هند هم دعوت آن را پذیرفته بود، پس از تهدید جمال عبدالناصر و کشورهای عربی از شرکت بازماند (Paris, 1996: 112).

اگرچه پس از به قدرت رسیدن ژنرال سوهارتو،^۵ مواضع اندونزی به ایالات متحده و غرب بسیار نزدیک‌تر شد، موضع منفی آن نسبت به اسرائیل هنوز هم باقی مانده است. البته در این میان سیگنال‌های مثبتی هم از سوی اندونزی فرستاده شده است؛ برای نمونه، در سال ۱۹۹۳ و پس از امضای توافق اسلو، اسحاق رابین، نخست‌وزیر اسرائیل، به دیدار سوهارتو در منزل خود در جاکارتا رفت و یک سال بعد هم عبدالرحمان وحید،^۶ رهبر جنبش نهضت‌العلماء^۷ اندونزی که بعدها به مقام رئیس‌جمهور این کشور هم انتخاب شد، به مناسبت امضای قرارداد صلح بین اردن و اسرائیل به این کشور رفت. او در سال ۱۹۹۷ هم دوباره به اسرائیل سفر کرد و تا زمان مرگ خود نیز حامی آشتی اعراب و اسرائیل بود. سوسیلو بامبانگ یودیهاینو،^۸ رئیس‌جمهور اندونزی، در سال ۲۰۱۲ برای اولین بار از راه‌حل دودولتی دفاع کرد. در سال ۲۰۱۴ هم یوسف کالا،^۹ معاون اول رئیس‌جمهور اندونزی، ایده برقراری روابط با اسرائیل را مطرح و اعلام کرد که اندونزی نمی‌تواند بدون ارتباط گرفتن با هر دو گروه اسرائیلی‌ها و فلسطینی‌ها بین آنان میانجیگری کند. او در سال ۲۰۱۸ نیز با بنیامین نتانیا هو در حاشیه سازمان ملل دیدار کرد. در

3. Sukarno

4. Bandung Conference

5. Suharto

6. Abdurrahman Wahid

7. Nahdlatul Ulama

8. Susilo Bambang Yudhoyono

9. Jusuf Kalla

سال ۲۰۱۲ اسرائیل مانع دیدار مگاواتی سوکارنو،^{۱۰} رئیس جمهور اندونزی از رام‌الله^{۱۱} شد، زیرا او حاضر به بازدید از بیت‌المقدس نبود. در سال ۲۰۱۸ هم همین اتفاق برای رتنو مارسودی،^{۱۲} وزیر امور خارجه افتاد (Eliraz, 2021: 99).

نکته بعدی ارتباط جوامع مذهبی اسرائیل و اندونزی است که معمولاً با حضور جامعه یهودیان استرالیا نیز انجام می‌شود. در سال ۲۰۰۸ سازمان پزشکی ستاره داوود سرخ اسرائیل (نهاد معادل هلال احمر) در تل‌آویو یادداشت تفاهمی با سازمان هلال احمر اندونزی امضا کرد. حضور جامعه مدنی استرالیا در فعالیت‌های مربوط به برقراری روابط بین اسرائیل و اندونزی همین‌جا پایان نیافت؛ یکی از مهم‌ترین نهادهایی که در این میان نقش آفرینی است، شورای استرالیا و اسرائیل و امور یهودی است که یکی از سازمان‌های طرفدار رژیم صهیونیستی در استرالیا است و به دلیل نزدیکی جغرافیایی استرالیا و اندونزی به یکدیگر در فراهم کردن زمینه روابط مردم با مردم بین ساکنان سرزمین‌های اشغالی و اندونزی نیز فعالیت دارد. این سازمان تعدادی از اعضای برجسته جامعه مدنی اندونزی، مانند رهبران دینی، چهره‌های دانشگاهی و اشخاص رسانه‌ای را برای بازدید به اسرائیل می‌برد. این افراد در جریان این سفر با مقامات اسرائیلی، مانند نخست‌وزیر این رژیم دیدار و از مکان‌هایی مانند کنست نیز دیدن می‌کنند (Eliraz, 2021: 99).

در سال ۲۰۱۶ نیز نتانیا هو در دیدار با گروهی از روزنامه‌نگاران اندونزیایی گفت دلایل برقرار نکردن روابط دیگر موضوعیت ندارند. او از دولت اندونزی درخواست کرد تا برقراری روابط بین دو کشور را در نظر بگیرد، اما سخن‌گوی وزارت امور خارجه اندونزی سخنان او را رد کرد، بر حمایت از فلسطین تأکید کرد و سفر روزنامه‌نگاران اندونزیایی به اسرائیل را نیز محکوم کرد. در اواخر سال ۲۰۱۷ وزارت بازرگانی اندونزی اعلام کرد که در حمایت از مردم فلسطین از آغاز سال نو میلادی، امکان واردات بدون تعرفه روغن زیتون و خرما را از فلسطین فراهم خواهد کرد؛ به علاوه کالاهای فلسطینی دسترسی مستقیم به بازار این کشور خواهند داشت و دیگر نیازی نیست که اردن در این میان به‌عنوان واسطه عمل کند (The Jerusa-lem Post, 2017). در همین سال، بنیامین نتانیا هو، نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی، برای

10. Megawati Sukarnoputri

11. Ramallah

12. Retno Masudi

این که مجبور به عبور از آسمان اندونزی در مسیر خود به استرالیا نشود، به اجبار مسیری غیر متعارف را رفت که نتیجه آن طولانی شدن بیش از دوساعته مسیر بود (Staff, 2017). مهم ترین اتفاق سال ۲۰۱۸ دیدار یوسف کالا، معاون وزیر امور خارجه اندونزی، با نتانیاهو در حاشیه مجمع عمومی سازمان ملل بود. سخنان او پیش تر نیز به حساسیت این موضوع افزوده بود. البته او در توضیحاتی گفت این دیدار بدون برنامه ریزی انجام شده و او قصد آن را نداشته است، اما پس از نزدیک شدن نتانیاهو به او و قرار گرفتن در کنارش مجبور به این کار شده است؛ او افزود که در این دیدار درباره طرح های صلح در خاورمیانه با نتانیاهو مذاکره کرده است و گفت اگر اگر به دنبال صلح هستیم، ابتدا باید دو طرف را به خوبی بشناسیم (Staff, 2018).

در مه همین سال هم دولت اندونزی اعلام کرد در واکنش به کشتار تعدادی زیادی از فلسطینیان در راهپیمایی های موسوم به بازگشت، صدور ویزای جمعی برای توره های اسرائیلی را متوقف می کند. دولت اسرائیل نیز در واکنش به این کار صدور ویزا برای اتباع اندونزی را قطع کرد. البته این اقدامات دیری نپایید و تنها با گذشت یک ماه و ارتباطات غیر مستقیم این دو کشور از راه های بین المللی، وضعیت به حالت پیش بازگشت (Bachner, 2018). سالانه حدود ۳۰ هزار نفر توریست مسیحی اندونزیایی به اسرائیل سفر می کنند که بیشتر آن ها زائران مسیحی هستند که برای اجرای مناسک دینی به سرزمین های اشغالی می روند. در سال ۲۰۱۸ نیز حدود ۳۸ هزار توریست اندونزیایی از اسرائیل بازدید کردند که نسبت به سال ۲۰۱۷ افزایشی ۵ درصدی را نشان می داد. در اکتبر ۲۰۱۸ نیز نتانیاهو در سخنانی در جمع روزنامه نگاران مسیحی در پاسخ به یکی از فعالان مسیحی اندونزیایی درباره روابط دو کشور گفت اسرائیل خواستار ارتقای روابط خود با اندونزی است. اندونزی برای ما بسیار مهم است. اندونزی یکی از آخرین کشورهایی است که روابط دیپلماتیک شفاف و مستحکم با ما ندارد. در حالی که بسیاری از کشورها از چنین رابطه ای برخوردار هستند.

پیش تر نیز در جریان سونامی سپتامبر ۲۰۱۸ در شهر پالو^{۱۳} که منجر به کشته شدن ۱۳۰۰ نفر از مردم اندونزی شد، گمانه زنی هایی وجود داشت که اسرائیل با فرستادن تصفیه کننده های آب به مناطق سیل زده کمک کرده است. این اقدام از سوی مسئولان رسمی اسرائیل تأیید نشد،

13. Palu

اما علاوه بر گمانه‌زنی‌ها و گزارش‌های رسمی، در سخنان بعضی از مقامات میانی دولت اسرائیل هم این اقدام تأیید شد (Ahren R, 2018). اتفاق بسیار مهم دیگری که در سال ۲۰۱۸ رخ داد، بازدید یحیی چولیل استچوف،^{۱۴} رئیس شورای سازمان نهضت‌العلماء اندونزی، به‌عنوان بزرگ‌ترین سازمان اسلامی جهان، از اسرائیل در جریان نشست کمیتهٔ یهودیان آمریکا بود. در جریان این سفر، او به‌عنوان یکی از اعضای شورای مشورتی ریاست‌جمهوری، تمایل خود به برقراری روابط اندونزی و اسرائیل را اعلام کرد و گفت: اگر رحمت در روابط یهودیان و مسلمانان حاکم شود، امکان برقراری روابط اسرائیل با کشورهای مسلمان به وجود خواهد آمد. دیدار او با نتانیاهو در این سفر و سخنانش خوشحالی نتانیاهو دربارهٔ رابطهٔ بهتر تعداد بیشتری از کشورهای مسلمان با اسرائیل سبب ایجاد خشم گسترده در بین گروه‌هایی از مردم اندونزی شد (Hariyadi, 2018).

حتی در جریان سفر سال ۲۰۲۰ مایک پمپئو، وزیر امور خارجهٔ آمریکا، گمانه‌زنی‌هایی وجود داشت که یکی از اصلی‌ترین اهدافی که در این سفر دنبال می‌شود، واداشتن اندونزی به اضافه‌شدن به کشورهایی است که به پیمان موسوم به صلح ابراهیم پیوسته‌اند (Singh, 2020). تعدادی از مقامات دولت ترامپ پس از پایان دولت بیان کردند که قرار بود اندونزی و موریتانی کشورهای مسلمان بعدی باشند که به عادی‌سازی روابط با اسرائیل اقدام کنند، اما پایان دولت ترامپ مانع از این کار شد؛ شاید به همین دلیل بود که اوفیر آکونیس،^{۱۵} وزیر همکاری‌های منطقه‌ای اسرائیل، یک ماه پیش از پایان دولت ترامپ گفت اسرائیل در تلاش است تا قبل از پایان دولت ترامپ روابط خود را با کشور اندونزی عادی کند. در همان دوره جوکو ویدودو،^{۱۶} رئیس‌جمهور اندونزی در دیدار با محمود عباس، رئیس‌تشیکیلات خودگردان فلسطین گفت تا زمانی که فلسطینی‌ها دولتی از خود نداشته باشند، اندونزی اسرائیل را به رسمیت نخواهد شناخت (Staff, 2021). یکی از نمایندگان پارلمان اندونزی، به نام فادی زون^{۱۷} هم با اشاره به این موضوع گفت «ایالات متحده پیشنهاد داده است در مقابل عادی‌سازی روابط اندونزی با اسرائیل ۲ میلیارد دلار به این کشور پردازد، اما اندونزی هرگز این کار را نخواهد کرد.» او همچنین با تأکید بر اینکه اسرائیل دولتی اشغالگر است،

14. Yahya Cholil Staquf

15. Ofir Akunis

16. Joko Widodo

17. Fadli Zon

گفت: «حمایت یک‌جانبه آمریکا از اسرائیل سبب وخامت اوضاع در فلسطین شده است و قراردادهای اخیر عادی‌سازی هم که بین اسرائیل و چند کشور مسلمان امضا شده است، تنها اسرائیل را تشویق به تداوم نقض حقوق فلسطینیان و افزایش شهرک‌سازی می‌کنند.» (Middle East Monitor, 2020).

اندونزی در سال‌های اخیر یکی از اصلی‌ترین حامیان مقاومت ملت فلسطین نیز بوده است؛ به‌طوری که اولین کشوری بود که پس از اعلام استقلال فلسطین در سال ۱۹۸۹ آن را به رسمیت شناخت (Utama, 2020). در جریان جنگ سال ۲۰۲۰ غزه هم، اندونزی به همراه مالزی و برونی با صدور بیانیه‌ای ضمن محکومیت شدید حملات اسرائیل به غزه، سیاست اسرائیل را غیرانسانی، استعماری و آپارتایدی خواندند؛ به‌گونه‌ای که در بعضی از منابع بیان شد کشورهای مسلمان آسیای جنوب شرقی خلاً کشورهای عربی را در این زمینه پر کردند. حتی پس از این تحولات نیز دولت اسرائیل تمایل خود را به عادی‌سازی روابط با اندونزی پنهان نکرد و سفیر این کشور در سنگاپور در مه ۲۰۲۱ گفت دولت اسرائیل مایل به برقراری روابط با سه کشور مسلمان آسیای جنوب شرقی، اندونزی، مالزی و برونی است (The Jerusalem Post, 2021). در واکنش به این سخنان، تعدادی از گروه‌های مسلمان اندونزی مانند شورای علماء، ضمن محکومیت سخنان سفیر اسرائیل در سنگاپور اعلام کردند که با توجه به اینکه قانون اساسی مصوب سال ۱۹۴۵ اندونزی مخالف هرگونه استعمار است، حمایت از مردم فلسطین مصرح در قانون اساسی این کشور است. آن‌ها به این نکته هم اشاره کردند همان‌طور که عادی‌سازی روابط اسرائیل نشان داد، این نوع اقدامات کمکی به برقراری صلح نمی‌کند (Idrus, 2021).

این شرایط پس از روی کار آمدن دولت بایدن هم ادامه داشت. در سفر اواخر ۲۰۲۱ آتونی بلینکن، وزیر امور خارجه آمریکا به اندونزی مسئولان این کشور تأیید کردند که او به دنبال واداشتن اندونزی به عادی‌سازی روابط با اسرائیل بوده است؛ در حالی که بسیاری از کارشناسان چنین اتفاقی را بعید می‌دانند، اما مسئولان آمریکایی گفتند اندونزی می‌خواسته است در برابر اقداماتی مثبت در جهت عادی‌سازی، مانند برقراری پرواز مستقیم بین دو کشور یا دادن ویزا به اتباع اسرائیلی، پیمان تجاری خود با ایالات متحده را ارتقا دهد. این همان پیشنهادی بود که کارشناسان اندیشکده دست راستی انستیتو واشینگتن برای سیاست خاور نزدیک^{۱۸} یک سال

18. The Washington institute for Near East Policy

قبل و پیش از سفر پمپئو به جاکارتا مطرح کرده بودند. آن‌ها معتقد بودند که سیاست‌مداران اندونزیایی می‌توانند برای فرار از فشار داخلی ابتدا به اقدامات مانند تسهیل صدور ویزا یا افزایش همکاری‌های اقتصادی روی آورند؛ هرچند خود آن‌ها نیز معتقد بودند همان‌طور که پیش‌تر گفته شد، عادی‌سازی روابط اتفاقی است که در دوردست‌ها قرار دارد (Singh, 2020). در همین سال و در جریان نشست منامه، مؤسسه‌ای ای‌اس‌اس پرابو سوبیان‌تو،^{۱۹} وزیر دفاع اندونزی گفت: «اندونزی در مسئله فلسطین حامی راه‌حل دو دولتی است» (Subianto, 2021). این مسئله زمانی اهمیت بیشتری یافت که در اتفاقی نادر سوبیان‌تو در حاشیه نشست با کاردار رژیم صهیونیستی در بحرین صحبت‌هایی کرد.

۵. روابط مالزی و اسرائیل

احساسات ضداسرائیلی مردم مالزی نیز بسیار بالا است؛ به طوری که بنابر بررسی انجام‌شده توسط گروه موسوم به «اتحادیه ضدافترا»،^{۲۰} ۶۱ درصد جمعیت این کشور احساسات ضدسامی دارند (Jpost Editorial, 2021). در نظرسنجی انجام‌شده توسط مؤسسه‌ی پیو نیز فقط ۱۱ درصد مردم مالزی در منازعه اسرائیل و فلسطین طرفدار اسرائیل و ۸۲ درصد طرفدار فلسطین هستند (BenLevi, Cavari, & Terris, 2019). برای مالزی نیز مانند اندونزی منطقه غرب آسیا اهمیت بسیاری دارد، موضوعی که گفته‌های هشام‌الدین حسین،^{۲۱} وزیر دفاع مالزی، در نشست منامه مؤسسه‌ی ای‌اس‌اس گواه بر آن است: «شکوفایی آسیا و خلیج [فارس] به یکدیگر وابسته است. گذشته ما به یکدیگر پیوند خورده است و حال ما با یکدیگر مرتبط است. اکنون ما این فرصت را داریم که آینده خود را با یکدیگر شکل دهیم. ثبات در خلیج فارس پیش شرطی راهبردی برای صلح و شکوفایی آسیا است. این دو منطقه تجارت و حرکت افراد و ایده‌ها با یکدیگر پیوند خورده‌اند و این تجارت عرب بودند که با کشتی‌های خود اسلام را به آسیای جنوب شرقی آوردند» (Hussein, 19).

مالزی در زمان تشکیل خود در سال ۱۹۵۷ سیاستی غرب‌گرایانه و ضد کمونیستی داشت که شاید یکی از نمونه‌های آن را بتوان در تشکیل «پیمان دفاعی ترتیبات پنج قدرت»^{۲۲} به همراه

19. Prabowo Subianto

20. Anti-Defamation League

21. Hishammuddin Hussein

22. Five Power Defence Arrangements

بریتانیا، استرالیا، نیوزلند و سنگاپور دید، اما با گذشت زمان سیاست عدم تعهد را در پیش گرفت؛ در حالی که اسرائیل به‌ویژه پس از حمایت از آمریکا در جنگ موسوم به دو کره، خود را در بلوک غرب تعریف می‌کرد. به‌علاوه اکثریت مسلمان مردم مالزی همواره سبب شده است به برقراری روابط با اسرائیل حساسیت‌هایی در این کشور وجود داشته باشد. اولین تماس‌ها بین مسئولان اسرائیل و مالزی در سال ۱۹۵۶ رخ داد^{۲۳}؛ در این سال موشه شارتر^{۲۴} که پیش‌تر نخست‌وزیر و وزیر امور خارجه اسرائیل بود، به‌عنوان نماینده ویژه به جنوب، شرق و جنوب شرق آسیا سفر کرد تا روابط اسرائیل را با کشورهای آسیایی تقویت کند. در این سفر او به کوالالامپور رفت و با تونکو عبدالرحمان که پس از استقلال به‌عنوان اولین نخست‌وزیر مالزی انتخاب شد، دیدار کرد. در سال ۱۹۵۹ هم اسرائیل رأی مثبت به پذیرش فدراسیون مالایا در سازمان ملل داد، اما پس از چندی تونکو عبدالرحمان اعلام کرد که مسلمانان مالزی مخالف برقراری روابط دیپلماتی با اسرائیل هستند و او هرگز این رژیم را به رسمیت نخواهد شناخت (Podoler, 2017: 3).

در این سال‌ها و تا پایان دهه ۱۹۷۰ اسرائیل از راه‌های مختلف، از جمله کنفدراسیون فوتبال آسیا که مقر آن در مالزی است و اسرائیل هم تا اوایل دهه ۱۹۷۰ عضو آن بود، یا سفارت خود در بانکوک در برقراری رابطه با مالزی کوشید، اما هر بار با این پاسخ روبرو می‌شد که با وجود علاقه دولت مالزی به برقراری روابط، امکان این کار به دلیل حساسیت‌های بالای مسلمانان این کشور وجود ندارد (Yegar, 2016: 87). آغاز دهه ۱۹۸۰ در تاریخ مالزی، نقطه عطف مهمی به‌شمار می‌رود، زیرا ماهاتیر محمد که به‌نوعی شاخص‌ترین چهره سیاسی معاصر مالزی است، برای اولین بار در سال ۱۹۸۱ به نخست‌وزیری رسید و برای مدتی طولانی تا سال ۲۰۰۳ این مسئولیت را بر عهده داشت. تصویری که در رسانه‌های غربی و اسرائیلی از ماهاتیر وجود دارد، شخصیتی کاملاً ضداسرائیلی است؛ به‌طوری که گفته می‌شود کتاب معروف او «معمای مالایی» که در سال ۱۹۷۰ منتشر شده است، سخنانی از این نوع دارد. به‌علاوه، در طول رقابت‌های انتخاباتی سال ۱۹۸۶ هم اخباری درباره سخنان ضداسرائیلی او وجود دارد. البته در دهه ۱۹۹۰ اخباری مبنی بر تمایل مالزی برای برقراری روابط با اسرائیل وجود دارد؛ به‌طوری که در سال ۱۹۹۳ دولت مالزی اعلام کرد با توجه به امضای پیمان سازش

۲۳. شایان توجه اینکه مالزی در آن زمان «فدراسیون مالایا» نامیده می‌شد و تحت‌الحمایه بریتانیا بود.

بین سازمان آزادی‌بخش فلسطین و اسرائیل در حال بررسی برقراری روابط دیپلماتیک با تل‌آویو است اما فعلاً دست نگه داشته است تا پابندی اسرائیل به تعهد خود در پیمان اسلو را بسنجد. ماهاتیر محمد خود نیز یک سال بعد اعلام کرد که مالزی هنوز هم در حال بررسی برقراری روابط با اسرائیل است و حتی به اقدام چند کشور عربی به این کار هم اشاره کرد. در سال ۱۹۹۴ هم جمعی از وزیران دولت ماهاتیر در اقامتگاه اسحاق رابین در پاریس با او دیدار کردند (Iqbal, 2015:100). با وجود این سخنان، اما تغییری در روابط مالزی و اسرائیل رخ نداد و تا سال ۲۰۰۳ که ماهاتیر بر سر قدرت بود و حتی در دوران نخست‌وزیران بعدی تحول چندانی در روابط بین کوالالامپور و تل‌آویو ایجاد نشد.

پس از اینکه ماهاتیر در سال ۲۰۱۶ دوباره به قدرت رسید، موضع مالزی در حمایت از فلسطین مستحکم‌تر شد. دولت مالزی به‌صورت رسمی اعلام کرد که میزبانی مسابقات ورزشی را که ورزشکاران اسرائیلی در آن حضور داشته باشند قبول نخواهد کرد. البته پیش‌تر نیز این کشور در سال ۲۰۱۵ به دو ورزشکار اسرائیلی برای مسابقات قایقرانی قهرمانی جوانان جهان ویزا نداد (Noor, 2019:21). در سال ۲۰۲۲ نیز دولت مالزی از دادن ویزا به ورزشکاران اسرائیلی برای شرکت در مسابقات جهانی اسکواش در این کشور سر باز زد. در سال ۲۰۱۸ و پس از اینکه دولت استرالیا اعلام کرد می‌خواهد سفارت خود را از تل‌آویو به بیت‌المقدس انتقال دهد، ماهاتیر محمد به‌شدت با این اقدام مخالفت کرد و اعلام کرد که دخالت استرالیا در منازعه فلسطین و اسرائیل سبب شعله‌ورتر شدن آتش منازعه خواهد شد و احتمال شدت گرفتن تروریسم را نیز بالاتر خواهد برد (Noor, 2019: 11).

او در سخنرانی خود در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۹ نیز از اسرائیل با عنوان منشأ تروریسم یاد کرد و با انتقاد از سیاست‌های دوگانه کشورهای غربی گفت: «اسرائیل با وجود شکستن همه قوانین و هنجارهای بین‌المللی باز هم در حمایت قدرت‌های جهانی قرار دارد. ... دولت مالزی تأسیس اسرائیل به‌عنوان یک عمل انجام‌شده را پذیرفته است، اما نمی‌تواند شاهد تصرف زمین‌های فلسطینیان برای ساخت شهرک و همچنین تصرف بیت‌المقدس باشد» (Mohamad, 2019). پس از اینکه فدراسیون جهانی ورزش‌های معلولان تصمیم گرفت امتیاز میزبانی مسابقات شنای معلولان جهان را از مالزی به دلیل خودداری از صدور ویزا برای ورزشکاران اسرائیلی بگیرد، ماهاتیر ضمن حمایت دوباره از مردم فلسطین و خطاب اسرائیل به‌عنوان دولتی جنایتکار گفت: «نمی‌دانم چرا جهان از اسرائیلی‌ها اطاعت می‌کند.» ماهاتیر

همچنین اقدام خود را با تصمیم ترامپ مبنی بر جلوگیری از ورود اتباع ۵ کشور مسلمان به خاک ایالات متحده مقایسه کرد (Keinon, 2019). او در همین سال در سخنرانی در دانشگاه کلمبیا در پاسخ به سؤالی درباره سخنان ضداسرائیلی خود، بر حق آزادی بیان تأکید کرد و گفت: «همان طور که بسیاری در دنیا علیه او، مالزی و مسلمانان صحبت می‌کنند، او نیز آزادانه می‌تواند درباره یهودیان سخن بگوید.» ماهاتیر همچنین درباره تعداد کشته‌شدگان هولوکاست اظهار تردید کرد و بی‌عملی جامعه جهانی در موارد مشابه نسل‌کشی در میانمار و کامبوج نیز اشاره کرد (Dolstein, 2019). وزارت امور خارجه مالزی نیز پس از به رسمیت شناختن حاکمیت اسرائیل بر بلندی‌های جولان از سوی ایالات متحده، با صدور بیانیه‌ای به شدت این اقدام را محکوم کرد (Noor, 2019) و بر موضع «خلل ناپذیر» خود مبنی بر تعلق این مناطق به سوریه و لزوم عقب‌نشینی اسرائیل از آن‌ها تأکید کرد (Ministry of Foreign Affairs Malaysia, 2019).

پس از عادی‌سازی روابط امارات و اسرائیل در جریان توافق‌های ابراهیم نیز مالزی همچنان بر عدم عادی‌سازی روابط خود با رژیم صهیونیستی تأکید کرد. هشام‌الدین حسین وزیر امور خارجه مالزی با صدور بیانیه‌ای در این مورد با وجود اینکه عادی‌سازی روابط با اسرائیل را حق حاکمیتی امارات دانست، بر رابطه‌نداشتن با اسرائیل تأکید کرد و گفت مالزی همچنان ایجاد یک دولت مستقل فلسطینی بر اساس راه حل دو دولتی و بر مبنای مرزهای پیش از سال ۱۹۶۷ و به پایتختی قدس شرقی را تنها راه حل ممکن برای حل منازعه اسرائیل و فلسطین می‌داند (Malay Mail, 2020). قمرالدین بن جعفر،^{۲۵} معاون وزیر خارجه نیز در نوامبر و دسامبر همان سال بر مواضع مستحکم مالزی در موضوع فلسطین تأکید کرد (Tan, 2021). ماهاتیر محمد در مصاحبه‌ای با شبکه‌المیادین گفت: «مالزی هرگز اسرائیل را به رسمیت نخواهد شناخت. او همچنین ضمن مخالفت شدید با اعلام قدس به عنوان پایتخت اسرائیل گفت که این کار مخالف تمام قوانین بین‌المللی است. به «یاسر عرفات» گفتم که مبارزه طولانی خواهد بود و شایسته است که این مبارزه را ادامه دهید نه تنها در سطح مادی و نظامی از طریق جنگ خیابانی بلکه از مسیرهای دیپلماتیک هم باید ادامه پیدا کند. ... از ابتدا اسرائیل را به رسمیت نشناختیم و تاکنون نیز میان ما و اسرائیل هیچ رابطه دیپلماتیکی وجود ندارد و همیشه آن را محکوم کرده‌ایم، اما بدبختانه برخی کشورهای دیگر سیاست‌های متفاوتی در پیش گرفته‌اند.

25. Kamarudin Jaffar

ع. نتیجه

در تحلیل احتمال عادی سازی روابط مالزی و اندونزی اشاره به چند نکته ضروری است: یکی از عوامل تأثیرگذار بر این معادله، ایالات متحده آمریکا است. مالزی و اندونزی از دولت‌های تجدیدنظرطلب در نظم بین‌الملل به شمار نمی‌روند؛ به همین دلیل ممکن است در صورتی که با تشویق، اصرار یا اجبار آمریکا روبه‌رو شوند، به این پیمان بپیوندند. این مسئله به‌ویژه درباره اندونزی صادق است و شاهد تلاش‌های دولت‌های ترامپ و بایدن برای پیوستن اندونزی به کشورهای عضو پیمان ابراهیم بوده‌ایم. نکته مهم دیگری که می‌تواند بر عادی سازی روابط مالزی و اندونزی با اسرائیل تأثیر بگذارد، پیوستن عربستان سعودی به کشورهای امضاکننده توافق ابراهیم است. اندونزی و مالزی روابط گرمی با عربستان سعودی دارند؛ به طوری که این کشور دومین شریک خاورمیانه‌ای مالزی است و در دوران نجیب رزاق سابقه دخالت مستقیم در سیاست داخلی مالزی و حمایت از او را هم دارد. روابط اندونزی و عربستان هم بسیار گرم است و در سال‌های اخیر شاهد افزایش محبوبیت عربستان سعودی در اندونزی بوده‌ایم؛ به گونه‌ای که نظرسنجی انستیتو لووی استرالیا^{۲۶} در سال ۲۰۲۱ مشخص کرد محمد بن سلمان، ولیعهد عربستان سعودی، محبوب‌ترین رهبر خارجی در اندونزی به‌شمار می‌رود. به‌علاوه در حال حاضر حدود ۷۰۰ هزار نفر از اتباع اندونزی در مشاغل مانند خدمتکار یا راننده در عربستان سعودی کار می‌کنند. بنابراین پیوستن عربستان سعودی به روند عادی سازی روابط کشورهای مسلمان با رژیم صهیونیستی، می‌تواند بر اندونزی و مالزی نیز تأثیر بگذارد و آن‌ها را به این کار ترغیب کند.

درباره اندونزی اشاره به این نکته ضروری است که الگوی رابطه کنونی اندونزی و اسرائیل تا حد زیادی بر سازمان‌های غیردولتی، مانند هلال احمر یا روابط مردم به مردم، بیشتر در قالب توریسم استوار است. وجه دیگر این مسئله نیز نقش آفرینی نخبگان سیاسی و احزاب و سازمان‌های سیاسی و دینی، مانند نهضت‌العلماء، در این میان است که به‌ظاهر نشان‌دهنده تأثیر دیپلماسی عمومی اسرائیل بر نخبگان اجرایی و فکری اندونزی است. در تحلیل چرایی گرایش نهضت‌العلماء و رهبران آن مانند عبدالرحمان وحید و یحیی استوچف به عادی سازی روابط با اسرائیل، باید به نوع اسلام تبلیغ‌شده توسط این سازمان توجه کرد که «اسلام ناسوتترا»^{۲۷}

26. Lowy Institute

27. Islam Nusantara

نامیده می‌شود. اسلام رایج در اندونزی معمولاً به دو شاخه مدرن و ناسوترا تقسیم می‌شود. اسلام مدرن که متأخرتر است، حاصل سفر اتباع اندونزی به شبه جزیره عربستان در نیمه دوم قرن نوزدهم و آموزش اسلام در این منطقه است؛ معتقدان این نوع گرایش به آنچه از سوی برخی «تفسیر تحت اللفظی» از اسلام نامیده شده است باور و بر اجرای اصول شریعت تأکید دارند. در حالی که اسلام ناسوترا که اسلام جاوه‌ای نیز نامیده می‌شود ترکیبی از آموزه‌های آئین اسلام و صوفیگری، هندوئیسم، بودیسم، عرفان جاوه‌ای و عادت است که نهضت‌العلماء از سال ۲۰۱۵ در ترویج آن کوشیده است. در خوانش نهضت‌العلماء، اسلام ناسوترا برخلاف «اسلام جهانی» که ریشه خاورمیانه‌ای داشته و به تعبیر آن‌ها افراطی‌تر است، معتدل بوده و نسبت به پدیده‌هایی که خوانش‌های دیگر از اسلام در برابر آن‌ها موضعی سفت‌وسخت دارند، مواضع معتدل‌تری دارند.

در نتیجه‌گیری به نظر می‌رسد برقراری رابطه با اندونزی برای رژیم صهیونیستی همواره اهمیت بسیار زیادی داشته است که نمونه بارز آن، تلاش دولت ترامپ برای واداشتن جاکارتا به ورود به کشورهای حامی توافق ابراهیم بود. آنچه سبب اهمیت بیشتر این وضعیت می‌شود احساسات بالای ضداسرائیلی موجود در کشور اندونزی است که در نظرسنجی‌های مؤسسات مختلف و همچنین راهپیمایی‌های متعدد مردم این کشور در حمایت از فلسطین و محکومیت اسرائیل نمود یافته است. درباره مالزی اما احتمال عادی‌سازی روابط کمتر است. یکی از عوامل اصلی مانع عادی‌سازی روابط مالزی با رژیم صهیونیستی شخص ماهاتیر محمد و احزاب و افراد نزدیک به او هستند که به هیچ‌وجه با اسرائیل سرسازش ندارند؛ می‌توان از این عامل به‌عنوان «فاکتور ماهاتیر» نام برد. ماهاتیر محمد در ژوئیه ۲۰۲۰ در مصاحبه‌ای با شبکه‌المیادین گفت مالزی هرگز اسرائیل را به رسمیت نخواهد شناخت. او همچنین ضمن مخالفت شدید با اعلام قدس به‌عنوان پایتخت اسرائیل گفت این کار مخالف تمام قوانین بین‌المللی است. به «یاسر عرفات» گفتم که مبارزه طولانی خواهد بود و شایسته است که این مبارزه را ادامه دهید نه تنها در سطح مادی و نظامی و جنگ خیابانی، بلکه از مسیرهای دیپلماتیک هم باید ادامه پیدا کند... از ابتدا اسرائیل را به رسمیت نشناختیم و تاکنون نیز میان ما و اسرائیل هیچ رابطه دیپلماتیکی وجود ندارد و همیشه آن را محکوم کرده‌ایم، اما بدبخانه برخی کشورهای دیگر سیاست‌های متفاوتی در پیش گرفته‌اند. (IRNA, 1399)

در نتیجه‌گیری نهایی باید به این مسئله اشاره کنیم که در این پژوهش به دنبال پاسخ

به این پرسش بودیم که امکان پیوستن اندونزی و مالزی به قراردادهای ابراهیم چقدر است؟ یافته‌های پژوهش ضمن تأیید فرضیه که با توجه به دلایل مختلف، پیوستن اندونزی و مالزی به پیمان ابراهیم و عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی را محتمل نمی‌داد، نشان می‌دهد که با توجه به علل مختلف، به‌ویژه احساسات شدید ضداسرائیلی مردم این دو کشور، پیوستن جاکارتا و کوالالمپور به پیمان ابراهیم، حداقل در دوره‌ی زمانی کنونی، محتمل نیست؛ هرچند به دلایلی مانند نقش‌آفرینی آمریکایی‌ها، فضای عادی‌سازی روابط اندونزی با رژیم صهیونیستی مناسب‌تر از مالزی است.

References

- JPOST EDITORIAL . (2021, November 23). *Malaysia treatment of Israel is backward - editorial*. Retrieved January 29, 2022, from <https://www.jpost.com/opinion/malaysia-treatment-of-israel-is-backward-editorial-686794>
- Abu-Hussin, M. F. (2018). Malaysia's Relations with Saudi Arabia and Iran: Juggling the Interests. *Contemporary Review of the Middle East*, 46-63.
- Ahren, R. (2018, June 12). *In Israel, top Indonesian cleric calls for 'compassion' between Muslims and Jews*. Retrieved January 12, 2022, from <https://www.timesofisrael.com/in-israel-top-indonesian-cleric-calls-for-compassion-between-muslims-and-jews/>
- Ahren, R. (2018, October 3). *Israel reportedly sends aid to Indonesia following earthquake, tsunami*. Retrieved January 11, 2022, from <https://www.time-sofisrael.com/israel-sends-aid-to-indonesia-following-earthquake-tsunami-report/>
- Ahren, R. (2018, October 14). *Netanyahu: We want 'excellent relations' with Indonesia*. Retrieved January 11, 2022, from <https://www.timesofisrael.com/netanyahu-we-want-excellent-relations-with-indonesia/>
- Ahren, R. (2019, May 6). *2018 saw record number of tourists visit Israel from Muslim countries*. Retrieved January 13, 2022, from 2018 saw record number of tourists visit Israel from Muslim countries
- Bachner, M. (2018, June 27). *e Israel reverses ban on Indonesian tourists after officials protest*. Retrieved January 12, 2022, from <https://www.timesofisrael.com/israel-reverses-ban-on-indonesian-tourists-after-officials-protest/>
- BenLevi, R., Cavari, A., & Terris, L. (2019). Global public opinion toward Israel: mapping and assessing the determinants of public attitudes in 45 countries. *Israel Affairs*, 1006-1025.
- Blinken raised Israel normalization with Indonesia*. (2021, December 22). Retrieved January 10, 2022, from <https://news.yahoo.com/>

blinken-raised-israel-normalization-indonesia-173733866.html?guc-counter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAAjIFE3BSx7S_4monja4Y3ZfB4glzp4YfZvzr2Gbr5Ba-43huUnA41B1kXL1uW8UAz9qJBWJQxwaTuzTw02E36RN4RWp

Dolstein, J. (2019, September 25). *At Columbia, Malaysian leader says Holocaust victim numbers debatable*. Retrieved January 29, 2022, from <https://www.timesofisrael.com/at-columbia-malaysian-leader-says-holocaust-victim-numbers-debatable/>

Egel, D., Efron, S., & Robinson, L. (2021). *Peace Dividend*. Santa Monica: RAND.

Eliraz, G. (2021). Israel-Indonesia: Nurturing People-to-People Ties without Diplomatic Relations. *Strategic Assesment*, 95-102.

Grasso, M. (2016). The Political Feasibility of Consumption-Based. *New Political Economy*, 401-413.

Guardian. (2016, January 26). *Malaysian prime minister cleared of corruption over \$681m Saudi 'gift'*. Retrieved May 24, 2022, from <https://www.theguardian.com/world/2016/jan/26/malaysian-pm-najib-razak-cleared-corruption-gift-saudi-royals>

Hariyadi, M. (2018, 6 18). *Muslim cleric visits Israel and meets Netanyahu, sparking anger among radicals*. Retrieved January 12, 2022, from <https://www.asianews.it/news-en/Muslim-cleric-visits-Israel-and-meets-Netanyahu,-sparking-anger-among-radicals-44201.html>

Hassan, Z., & Muasher, M. (2022, June 7). *Why the Abraham Accords Fall Short*. Retrieved July 15, 2022, from <https://www.foreignaffairs.com/articles/2022-06-07/why-abraham-accords-fall-short>

Hussein, H. T. (19, November 2021). *IISS Manama Dialogue 2021*. Retrieved January 14, 2022, from <https://www.iiss.org/-/media/files/manama-dialogue/2021/plenary-transcripts/p2/dato-seri-hishammuddin-tun-hussein-senior-minister-of-defence-malaysia---as-delivered.pdf>

- Idrus, P. G. (2021, 6 23). *Muslim groups reject Israel's bid to forge ties with Indonesia*. Retrieved January 13, 2022, from <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/muslim-groups-reject-israels-bid-to-forge-ties-with-indonesia/2282334#>
- Iqbal, U. (2015). *The History of the Look-To-Israel Idea in Malaysia (1957-2003)*. Munich: GRIN Verlag.
- Jensen, S. (2018). Indonesia-UAE Relations in the Context of Regional Governance. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 100-111.
- Keinon, H. (2012, December 20). *Malaysia lifts quotas on pilgrims to Israel*. Retrieved January 28, 2022, from jpost.com/Breaking-News/Malaysia-lifts-quotas-on-pilgrims-to-Israel
- Keinon, H. (2019, January 28). *Malaysia's PM: 'The world obeys Israel, we don't'*. Retrieved January 28, 2022, from <https://www.jpost.com/international/malysias-pm-the-world-obeys-israel-we-dont-578948>
- Malay Mail. (2020, August 15). *Foreign minister: Malaysia firm on two-state solution to Palestinian-Israeli conflict*. Retrieved January 28, 2022, from <https://www.malaymail.com/news/malaysia/2020/08/15/foreign-minister-malaysia-firm-on-two-state-solution-to-palestinian-israeli/1894183>
- Middle East Monitor. (2020, December 29). *Indonesia will never normalise relations with Israel*. Retrieved January 10, 2022, from middleeastmonitor.com/20201229-indonesia-will-never-normalise-relations-with-israel/
- Ministry of Foreign Affairs Malaysia. (2019, March 27). *STATEMENT BY THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS ON UNITED STATES' RECOGNITION OF ISRAEL'S SOVEREIGNTY OVER THE OCCUPIED SYRIAN GOLAN HEIGHTS*. Retrieved January 28, 2022, from <https://www.kln.gov.my/web/guest/-/press-release-statement-by-the-ministry-of-foreign-affairs-on-united-states-recognition-of-israel-s-sovereignty-over-the-occupied-syrian-golan-heights>
- Mohamad, M. (2019, September 28). *Dr M's full speech text at the 74th UNGA*.

Retrieved January 28, 2022, from <https://www.nst.com.my/news/nation/2019/09/525269/dr-ms-full-speech-text-74th-unga>

- Noor, E. (2019). *Foreign and security policy in*. Sydney: Lowy Institute.
- Page, E. A. (2012). The hidden costs of carbon commodification: emissions trading, political legitimacy and procedural justice. *Democratization*, 932-950.
- Paris, J. (1996). Step-by-step towards Indonesian-Israeli relations. *Israel Affairs*, 111-119.
- Podoler, G. (2017). Israel-Malaysia Relations and the Place of Football. *The International Journal of the History of Sport*, 1819-1834.
- Ross, D. (2022, June 21). *The Abraham Accords and the Changing Shape of the Middle East*. Retrieved July 15, 2022, from <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/abraham-accords-and-changing-shape-middle-east>
- Schmidt, L. (2021). Aesthetics of authority: 'Islam Nusantara' and Islamic 'radicalism' in Indonesian film and social media. *Religion*, 237-258.
- Singh, M. (2020, October 28). *How Does Indonesia View the Prospect of Normalization with Israel?* Retrieved January 10, 2022, from <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-does-indonesia-view-prospect-normalization-israel>
- Singh, M. (2022, March/April). *Axis of Abraham*. Retrieved July 15, 2022, from <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2022-02-22/axis-abraham>
- Staff, T. (2017, February 23). *Netanyahu took 2-hour detour to avoid Indonesia en route to Australia*. Retrieved January 17, 2022, from <https://www.timesofisrael.com/netanyahu-took-2-hour-detour-to-avoid-indonesia-en-route-to-australia/>
- Staff, T. (2018, October 2). *Indonesia VP says he talked peace with Netanyahu at*

- UN after bumping into him*. Retrieved January 11, 2022, from <https://www.timesofisrael.com/netanyahu-unexpectedly-meets-with-indonesian-muslim-leader/>
- Staff, T. (2021, November 20). *In rare meet, Israeli envoy to Bahrain seen talking with Indonesian defense minister*. Retrieved January 10, 2022, from <https://www.timesofisrael.com/in-rare-meet-israeli-envoy-to-bahrain-seen-talking-with-indonesian-defense-minister/>
- Subianto, P. (2021, November 19). *IISS Manama Dialogue 2021*. Retrieved January 10, 2022, from <https://www.iiss.org/events/manama-dialogue/manama-dialogue-2021>
- Tan, A. (2021, January 13). *CO21007 | The Abraham Accords: Malaysia's Cautious Response*. Retrieved January 2022, 2022, from <https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/rsis/the-abraham-accords-malaysias-cautious-response/>
- The Jakarta Post. (2022, April 5). *2021 Lowy survey finds Indonesians 'prefer' bin Salman, Putin*. Retrieved June 17, 2022, from <https://www.thejakartapost.com/indonesia/2022/04/05/2021-lowy-survey-finds-indonesians-prefer-bin-salman-putin.html>
- The Jerusalem Post. (2017, December 20). *Indonesia to allow tariff-free import of some Palestinian goods*. Retrieved January 12, 2022, from <https://www.jpost.com/middle-east/indonesia-to-allow-tarrif-free-import-of-some-pal-estinian-goods-518563>
- The Jerusalem Post. (2021, June 17). *Israel keen to establish ties with SE Asia's Muslim nations - envoy*. Retrieved January 12, 2022, from <https://www.jpost.com/israel-news/israel-keen-to-establish-ties-with-se-asias-muslim-nations-envoy-671286>
- Utama, M. Z. (2020, August 20). *What Does the Israel-UAE Agreement Mean for Indonesia?* Retrieved January 12, 2022, from <https://thediplomat.com/2020/08/what-does-the-israel-uae-agreement-mean-for-indonesia/>

- Webber, D. J. (1986). ANALYZING POLITICAL FEASIBILITY: POLITICAL SCIENTISTS' UNIQUE CONTRIBUTION TO POLICY ANALYSIS. *Policy Studies Journal*, 545-553.
- Yegar, M. (2016). Malaysia: Anti-semitism without Jews. *Jewish Political Studies Review*, 81-97.